

DE REFORMATIE

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

DIE UWE JEUGD VERNIEUWT ALS EENS ARENDS PSALM 103:3

Onder redactie van Prof. Dr K. SCHILDER, Kampen.

Medewerkers: Dr H. A. van Andel, Solo; Dr R. E. van Arkel, Utrecht; N. Baas, Amsterdam; Dr Henry Beets, Grand Rapids; Dr H. Bergema, Karoeti; Dr F. A. den Boeft, Rotterdam; Dr E. T. v. d. Born, Heemstede; Mr A. Bouman, Rotterdam; Ir B. ter Brugge, Almelo; Dr K. J. Cremer, Kampen; Mevr. W. Cremer-de Vries, Kampen; Dr R. J. Dam, Kampen; Dr A. C. Drogendijk, Dordrecht; Dr D. v. Dijk, Groningen; Drs D. J. Galle, Kampen; Mevr. G. Gillhuis-Smitskamp, Mijdrecht; Dr J. H. Hagenbeek, Zwolle; Dr J. van Herksen, Ermelo; Dr B. Holwerda, Amersfoort; A. Janse, Biggkerke; Dr P. Jasperse, Leiden; Dr G. Keizer, De Steeg; Dr B. A. Knoppers, Amsterdam; Dr J. L. Kooie, Vreeland; Dr E. D. Kraan, Vlaardingen; A. Kuiper, Utrecht; Dr J. v. d. Linden, Poerworedjo; Dr S. O. Los, 's-Gravenhage; Mevr. C. E. Th. Luijkemaar Francken-Schneider, Rotterdam; Dr F. C. Meijster, Rotterdam; G. Meima, Groningen; Dr H. Mulder, Deventer; Dr A. Ringnalda, Ermelo; P. J. Risseuw, 's-Gravenhage; C. Rijnsdorp, Rotterdam; A. Schilder, 's-Gravenhage; Dr G. K. Schoep, 's-Gravenhage; Dr R. Schippers, Wanswerd; Dr J. Smelik, 's-Gravenhage; Dr H. Smilde, Groningen; Drs H. Smitskamp, 's-Gravenhage; Dr N. Streefkerk, Wollega; D. Stroo, Bussum; J. Strikwerda, Zeist; Prof. Dr C. van Til, Philadelphia Pa.; Dr C. Veenhof, Haarlem; Drs M. B. v. 't Veer, Groningen; Dr J. Veldkamp, Hilversum; Prof. Dr D. H. Th. Vollenhoven, Amsterdam; Dr M. Vreugdenhil, Meliskerke; Dr F. de Vries, 's-Gravenhage; Dr J. de Vries, Tilburg; Dr H. J. Westerink, Leiden; Dr D. K. Wielenga, Capelle a. d. IJssel; Mr J. A. de Wilde, 's-Gravenhage; Dr S. U. Zuidema, Solo.

Alle stukken bestemd voor de Redactie zende men aan:
Prof. Dr K. SCHILDER, Vloedijk 101, Kampen.

Drukkers-Uitgevers:
OOSTERBAAN & LE COINTRE N.V., Goes.
Telefoon No. 2424 — Postrekening No. 36000.

Abonnement: f 2.50 per halfjaar bij vooruitbetaling.
Voor 't Buitenland f 7.50 en voor Ned.-Indië f 6.— per jaar.
Advertentiën: 25 ct. per regel. — Losse nummers f 0.15.

INHOUD: Hoofdartikel: „Het koninkrijk Gods en de koninkrijken der aarde“, V. — Aan de lezers. — Uit de Schrift: „Kennis“ en Schriftgezag, 1 Cor. 4:6a. — Kerkelijk leven: Indrukken van de Generale Synode, I. Art. XIII K.O., II. De kleine Catechismus van Zach. Ursinus, XIII. — Even parkeer: Gespaarden! — Geestelijke adviezen: Niet helemaal juist, IV. — Uit het pol. en soc. leven: Christendom en Economie, IV. — Perschoonw. — Verslag Generale Synode der Geref. Kerken, I. — Kerknieuws. — Correspondentie. — Heden geen Catechismus-bijlage.

HOOFDARTIKEL

„Het koninkrijk Gods en de koninkrijken der aarde.“
(Art. 36.)

V.

Nederland theologisch en politiek in de 16e Eeuw.

De fouten van de bestaande gegeven uitwerking van de verhouding van Kerk en Staat zijn in het vervolg zeer merkbaar. Zij hebben ook invloed geëxerceerd op de oorspronkelijke formulering van art. 36. Niet alleen op deze wijze dat de grondgedachte ligt achter alle gereformeerde confessies, waarmee rekening gehouden werd bij de opstelling der Nederlandsche Geloofsbelijdenis. Maar ook zóó dat de geest der Nederlandsche gereformeerden, in plaats van zich tegen deze fouten te verzetten, ook zelf door dezelfde instelling blijkt beheerscht te worden. Daarom schreef ik in het vorige artikel van directen en indirecten invloed.

Wanneer we dan eerst de vraag stellen wat de Nederlandsche Gereformeerde Theologie zegt over het Koninkrijk Gods, dan ligt het voor de hand, dat we eerst de Synopsis Purioris Theologiae van de professoren Polyander, Rivelus, Walaeus en Thysius opslaan. Dat is het compendium der gereformeerde Dogmatiek uit de 16e Eeuw. De oogst is hier echter gering. God heet Koning der Koninkrijken.¹⁾ In disputatio 26 over het ambt van Christus is alleen sprake van een regeering van Christus over de Kerk en een Koninkrijk van God of Christus wordt hier niet genoemd. Men schijnt de onderscheiding van Koning en Hoofd niet gezien te hebben.²⁾ Even raken we het punt in kwestie, als van Christus, die middellijk de Zijnen regeert, gezegd wordt, dat Hij de Zijnen beschermt door „politicam piorum magistratum administrationem“³⁾ (door politiek bestuur van vrome magistraten). Wel blijkt er een macht van Christus te zijn buiten de Kerk, met name over de vijanden⁴⁾, maar toch wordt in de disputatio over Christus, het Hoofd van de Kerk, het Koninkrijk uitdrukkelijk beperkt tot de Kerk.⁵⁾ In de disputatio over de politieke magistraat schijnt een bredere opvatting van het Koninkrijk naar voren te zullen komen. Maar aanstonds wordt dit imperium beperkt tot de overheid in verwijzing naar Rom. 13.⁶⁾ In de disputatio over het eeuwige leven en den eeuwigen dood is sprake van het Koninkrijk in den zin van rijk der Hemelen, synoniem met eeuwige leven.⁷⁾

In dezelfde lijn ligt wat Voetius geschreven heeft over het Koninkrijk Gods. In zijn catechisatie op

den Catechismus⁸⁾ schrijft hij over het Koninkrijk (= de absolute macht en autoriteit die God over de dingen heeft) en onderscheidt in een algemeen en een bijzonder Rijk (Rijk van macht — Rijk van genade).

Over het komen van het Koninkrijk zegt hij: Dat Rijk komt „als er een gemeente komt, waar ze niet was“... „wanneer de hooge overheid door haar macht en autoriteit den waren godsdienst begint te handhaven en den dienaren der Kerk volle vrijheid te geven om naar de wetten van Christus Zijn geloovigen te regeren.“ Dat sluit vrijwel aan bij de gedachten van de Synopsis, maar het merkwaardige is, dat hier het verband tussen Kerk en Staat zóó gelegd wordt, dat de hooge overheid een factor wordt in het komen van het Koninkrijk (= Kerk). Hier is het Roomsche standpunt op de gereformeerde omstandigheden overgebracht. Formeel is de verhouding van Kerk en overheid dezelfde als voor de Reformatie.

Toch is dit ook weer niet de eenige houding van Voetius. Immers in de Politica Ecclesiastica heeft hij met instemming, een onder hem verdedigde, verhandeling van G. Castaers uit 1670 opgenomen. De vraagstelling luidt: Quæritur: An Christo qua mediatori regnum, a regno quod ei quod æterno Dei Filio Patri coequali competit distinctum competat? Kort gezegd, of Christus' Rijk als Middelaar moet onderscheiden van Christus' Rijk als eeuwige Zoon. Weer wordt de overheid als een factor in de komst van het Koninkrijk gewaardeerd: „Nos non negare Magistratum suas in ædificanda ecclesiastica partes habere“. Toch concludeert Castaers (en met hem Voetius): Magistratus nec qua talis, neque Christianus neque christiano — magistratus, Christo Mediatori et eius in terris vicarius subordinatur“. De overheid is noch als zoodanig, noch als christen, noch als christelijke overheid den Christus den Middelaar en aan Zijn plaatsvervanger op aarde onderworpen.

We merken hier duidelijk de tendens burgerlijk en kerkelijk terrein te scheiden. En in zooverre kunnen we zeggen, dat Voetius hier het beginsel van soevereiniteit in eigen kring (Calvijn, zie bij Dooyeweerd) wil doorvoeren. We herkennen de onderscheiding van Calvijn: Christus in dienst van God als Schepper (algemeene genade) en Christus in dienst van God als Herschepper (bijzondere genade). Hier wordt de onderscheiding echter verder doorgevoerd tot Christus als eeuwige Zoon en als Middelaar. Schriftuurlijk is de onderscheiding Koninkrijk en Kerk, Koning en Hoofd. Maar in beide gevallen is Christus Middelaar, de Ambtsdrager. (Efeze 1 en Kol. 1.) Zoo zien we Voetius pogen tot een oplossing te komen en het goede beginsel verder door te voeren. Bij dit pogen is hij echter in zooverre te ver gegaan en verdwaald, als bij de onderscheiding eeuwige Zoon en Middelaar hier invoert, die de Schrift in dezen juist niet maakt.

Bij Voetius zien we dus twee onderscheidingen: Rijk van Macht, Rijk van Genade en Rijk van den eeuwigen Zoon en Rijk van den Middelaar. Deze twee onderscheidingen, die oorspronkelijk los van elkaar staan — zijn later bijv. bij B. de Moor tot één onderscheiding geworden: Het Rijk van den Zoon is 't Rijk van macht — 't Rijk van den Middelaar is 't Rijk van genade.⁹⁾

't Is zeker merkwaardig, dat Coccejus in dit koor een eigen geluid laat horen.¹⁰⁾ We vinden bij hem de gedachten van Calvijn en de Synopsis, maar hij ziet ook de bredere betekenis van het Koninkrijk Gods. De eigenlijke zetel der Heerschappij Gods

AAN DE LEZERS.

Tot mijn leedwezen is het mij deze week onmogelijk de Catechismusbijlage te geven. De arbeid voor en in de Generale Synode heeft mij daarin verhinderd, wegens blijvende afwezigheid.

Om dezelfde reden is de rubriek Kerkelijk leven wel wat heel veel korter dan gewoonlijk. Verontschuldiging is daarvoor niet noodig. Want er is ook „wel eens“ meer in deze rubriek opgenomen geweest, dan eigenlijk gewenscht was. Voorts denke men aan de moeilijkheden van treinen en postverkeer, enz., die alle nopen tot spoediger inzending van de copie.

Zelfs mijn vervolg van het artikel, waarin we Comrie's raadsel zouden trachten te beantwoorden, moet ik achterwege laten. Door onvoorziene omstandigheden (eerst na aankomst tot mijn kennis gebracht) kon de mij toegewezen, zeer op prijs gestelde gastvrije woning eerst na enkele dagen de deur openzetten; voor die enkele dagen logeer ik bijzonder prettig in IJlst, maar dat ligt een eindje verder en is over dag (nu zooveel auto's gerequireerd zijn) niet goed te bereiken. Vandaar dat ik zooveel ontdekte, dat het Reformatienummer van de vorige week, dat in den koffer lag, in IJlst is, terwijl ik zelf in Sneek ben en IJlst niet vóór den avond bereiken kan. Ik weet wel zoo ongeveer „waar ik gebleven was“, maar ken, eerlijk gezegd, het citaat van Comrie niet uit het hoofd. Er zit dus niets anders op, dan even te wachten.

Ik vraag wel excuus, en vlei me met de hoop, dat onze lezers, die ook in den vacantietyd door onze redactie niet vergeten zijn, me voor ditmaal zullen houden voor verontschuldigd.

Zooeven zag ik, hoe bijzonder de dienstregeling der spoorwegen „op hoog bevel“ is ingekort. Ik vermoed, dat tengevolge daarvan ook mijn studeerkamer volgende week niet te bereiken zal zijn, en vrees dat dus de Catechismusbijlage ook de volgende week stagnatie ondervinden zal. 't Zal zelfs de vraag zijn, of ik Zaterdag Kampen zal kunnen bereiken. Men rekene met een en ander: de mobiliteitsmoeilijkheden grijpen dadelijk en snel op ons aller leven in.

K. S.

is de menselijke geest („Hoc est regis palatium“). Ook de dingen der natuur gehoorzamen God maar niet met overleg en vrijwillig. „Regnum est ubi est obedientia amoris“. (‘t Rijk is waar de gehoorzaamheid der liefde is). Tegenover de zonde openbaarde zich de weersproken Heerschappij Gods in 't vestigen van een nieuw rijk voor zichzelf, opdat het niet zou schijnen alsof het menselijke tevergeefs geschapen was.¹²⁾ Over het Koninkrijk hebben we hier een bredere opvatting, maar een uitwerking daarvan van het punt dat ons nu bezig houdt, vond ik daarin niet.

Heb ik daarmee den stand van deze kwestie in de Nederlandsche Gereformeerde Theologie laten zien uit den tijd (of kort daarna), waarin art. 36 werd opgesteld, in de praktische politiek blijkt dezelfde geest te heerschen. We behoeven ons maar het conflict van den Prins van Oranje met Datheen te herinneren, om daarin een juist inzicht te krijgen. De Prins staat het principe van soevereiniteit in eigen kring voor. Datheen wil

1) Synopsis purioris theologiae (ed. Bavinck), p. 58.

2) Synopsis, p. 260.

3) Synopsis, p. 261.

4) Synopsis, p. 261.

5) Synopsis, p. 447.

6) Synopsis, p. 609.

7) Synopsis, p. 662, 663.

8) G. Voetius, Catechisatie om den Heidelb. Catech. Uitg. Ponderoyen 1662 (uitg. Kuyper), p. 1138—1152.

9) G. Voetius, Politica Ecclesiastica IV, p. 825—832.

10) B. de Moor, Commentarius perpetuus in Marcelli Compendium (Leiden 1761—71—90), III, p. 1113.

11) Weisz, Die Idee des R. S., p. 40. „Panegyricus de regno Dei“ van Coccejus.

12) Coccejus, Panegyricus (Opera Omnia) Amsterdam 1701. VIII, p. 23.